

RÁKOS ETELKA

*Eszterházy Károly Főiskola, Testnevelési és Sporttudományi Intézet, Eger
College of Eszterházy Károly, PE and Sport Science Institute, Eger*

A MOZGÁSOS JÁTÉKOK SZEREPE A CSALÁD ÉS AZ ISKOLA KAPCSOLATÁBAN THE ROLE OF MOTION GAMES IN THE RELATIONSHIP BETWEEN FAMILIES AND SCHOOLS

Összefoglaló

Célunk annak igazolása, hogy a mozgásos játékok 4 jellemzője révén: érdek nélküli tevékenység, szabad cselekvés, örömelemény kíséri, minden korosztály számára szervezhető, kiváló eszközként szolgál a tanulók személyiségfejlesztésében a családban és iskolában egyaránt.

Történetileg a középkori népi játékok kialakulásáig nyúlunk vissza, amikor a család korra, nemre való tekintet nélkül együtt játszott, együtt töltötte a szabadidejét vásár- és ünnepnapokon.

Nyugat-Európa három országában (Franciaország, Svájc, Ausztria) végzett összehasonlító vizsgálattal – kiemelten a Bécsi kísérlet bemutatásával – igazoljuk a játék komplex fejlesztő-nevelő hatását. Az összekötőkapocs az iskola és család között az iskola által rendszeresen szervezett szülő-tanuló játékdélutánok és hétvégi versenyek. A játék lehetőség és módszer a két nevelési szintér egységes munkájához.

Kulcsszavak: *mozgásos játékok, folklór, iskolai játékok, játékterápia, mindennapos testnevelés.*

Abstract

Our objective is to verify that, due to their four characteristics (activity without interest, free activity, enjoyable activity and activity that may be organized for every age group), motion games serve as an excellent means of personality development in family and school alike.

A historical overview goes back to the development of folk games in the Middle Ages, when the entire family played and spent Sundays and holidays together, regardless of age and gender.

A comparative research conducted in three Western European countries (France, Switzerland, Austria), with special emphasis on the description of the

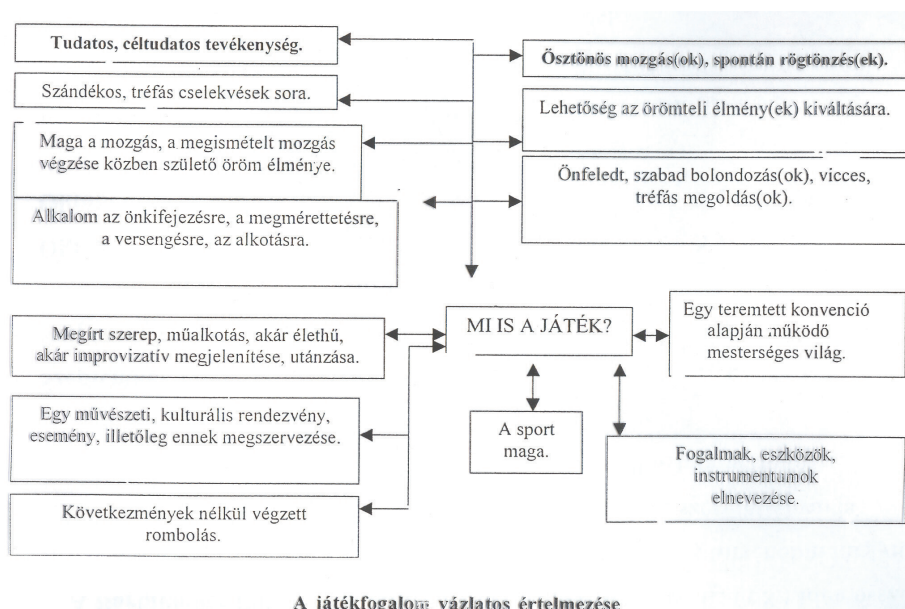
Vienna experiment, the complex developing-educational effect of games is verified. Parent-student game afternoons and weekend competitions organized by schools provide a connecting bond between schools and families. Games provide an opportunity and method for harmonizing the work of the two educational playgrounds.

Keywords: *motion games, folklore, school games, game therapy, everyday physical education.*

Bevezető

A játék fogalma, értelmezése

A mindennapok gyakorlatában, irodalmakban a játéknak többféle definíciójával találkozunk. A Pedagógiai Lexikon meghatározása szerint a játék: „*az ember és az állatok tevékenységi formája, melyet a munkától és a tanulástól eltérően minden külső céltől függetlenül magáért a tevékenységért folytatnak, és amelyet örömmérszés kísér*”.

1. ábra/Figure 1: A játék / The game

A játék fogalmának meghatározása bonyolult feladat, mert ez a sajátos tevékenység az ember életében számtalan változatban fordul elő – úgy is, mint elsődleges, de úgy is mint szórakoztató tevékenység. Talán ezért szerencsésebb konkrét

definíció helyett a játékot értelmezni. Riegler Endre (2004) értelmezése ennek igen jó példája a szakirodalomban (**1. ábra/Fiure 1**).

A mozgásos játékok

Debre Pál meghatározásában: „*A mozgásos játékokban közvetlen cél a versenyben győzelem elérése, illetve valóságos vagy elképzelt cselekmények minél tökéletesebb ábrázolása, megelevenítése. A játékot kellemes érzelmi megnyilvánulások kísérik, melyek további tevékenységre ösztönző tényezőként hatnak.*” A mozgásos játékok fajtáinak széles palettája van, minden korosztály megtalálja a neki megfelelőt.

A játékok és a mozgásos játékok értelmezésének minden területén megtalálható kiemelt a játéktevékenység egyik fő jellemzője: **örömmélményt nyújt.**

Comenius (1592-1670) az iskolai testnevelés egyik megalapozója, a testnevelés tantervének összeállítója a mozgásos játéknak a legfontosabb szerepet szánta az iskolában. Ajánlásában így fogalmaz: „*A játékot 3 dolog kell, hogy díszítse: a test élénksége, a lélek vidámsága és a rend.*”

A mozgásos és népi játékok szerepe a családok, generációk kapcsolatában

Vajon miért is érvényesül a „Homo ludens” jelző napjainkban is? A válasz ismét a játék három domináns jellemzőjéből adódik: az ember *érdeknélküli tevékenysége, szabad cselekvése, örömmélménnyel*, vidám lélekkel jár. Az ember mindig vágyott és vágyik ma is, hogy szabad, érdeknélküli tevékenységgel vidám legyen. Hiszen a játék maga a *csoda*: egyetlen olyan tevékenységünk, amelyet születésünktől az elmúlásig „*űzhetünk*” és csoda, mert a játék létezik mióta ember él, s marad, amíg az ember létezik.

A játék mindig segítette a különböző történelmi korokban a generációk összekötését a társadalmon belül, és ezáltal segítette, az együttes játék erősítette a szülő-gyermek kapcsolatot a családon belül.

Szép példáját adja mindennek a történelmi középkor a testkultúrában. A középkor teremti meg a népi folklórt, ezen belül a népi játékok létrejötte a testkultúra legszebb láncszemét jelentik. Ezek a játékok vásár- és ünnepnapokon összekapcsolódtak a népszokásokkal. Játékukban a zenés, táncos, mondókás, mozgásos elemek ugyanúgy megtalálhatók, mint a versenyzés és a küzdés.

A szegény jobbágnép maga teremtette játékaiban, versenyeiben mindenki megtalálta a neki megfelelő szórakozást korának, nemének megfelelően, így a család együtt játszott, a falu, település együtt szórakozott kevés szabadidejében. A népi játékokat, versenyeket (futás, ugrás, kőhajítás, köemelés, favágó verseny stb.) őrizték és továbbadták gyermekeiknek.

A világi örömtől elforduló egyház tiltásai, sokszor az uralkodó, vagy a helyi hatalmasság mértékletességre intő felhívásai, később pedig a tékozlást, a haszontalan „játszadózó” életmódot elítélő, s puritán elveket követő városi polgárság életszemlélete ellenére mégis arra látunk példát, hogy a társadalom minden rétege kedvvel fordul valamelyik játék felé. A XIV. században Magyarországon 62 napot nyilvánítottak pihenővé vallási okokból. A vasárnapokat és ünnepeket összegezve 114 nap minősült szabad-, illetve ünnepnapnak, de a lakóhely sajátos ünnepei (pl. búcsúk, keresztelők, lakodalmak) ezt a számot tovább emelik. Ezen alkalmakkor a család minden tagja együtt játszott, versenyzett, szórakozott. A városi iskolákba bekerülő diákok – a polgárosodás időszakában – megtanulták a méta nevű ütős labdajátékot. Kedvelt játékkukat szünidőben hazatérve megtanították a szülőföld, a falu ifjúságának, sőt felnőtt szüleiknek. A gyermekek és felnőttek főként kora tavasszal a nagy dologidő előtt – főként húsvétkor – játszották. Kialakultak az utcarészek és faluvégek közötti versengések.

A mozgásos játékok szerepe, felosztása (2. ábra/Figure 2)

A mozgásos, iskolai játékoknak igen nagy szerepe van a gyermekek, az ifjúság nevelésében úgy is, mint eszköz és úgy is, mint módszer. A játék a nevelés valamennyi területén alkalmazható:

- az értelmi nevelésben,
- a jellem kialakításában,
- hatása sokoldalú: munkára nevel,
- a gyermeket aktivizálja, a fiziológiai és motoros fejlesztőhatások érvényesülnek.

Alkotó játékok	Népi játékok	Iskolai játékok	Téli játékok	Játékok vízben	Sportjátékok
Konstruáló	Énekes-táncos	Futójátékok	Hógolyóval	Sekély vízben	Kézilabda
Dramatizáló	Dramatikus	Fogójátékok	Szánkóval	Mély vízben	Kosárlabda
	Társas	Sorversenyek	Jeges játékok		Labdarúgás
	Mozgásos	Váltóversenyek			Röplabda
	Sportszerű	Játékok labdával			stb.
	Egységes szabályú	Küzdőjátékok			
		Tantermi játékok			

2. ábra/Figure 2: A mozgásos játékok felosztása / Division of the game

Játékterápia

Azt, hogy mennyire fontos és elmaradhatatlan a gyermek életének különböző szakaszaiban, más-más formában, tartalommal jelentkező, sokrétű, összetett fejlesztő játék, igazolják azok a vizsgálatok, melyek szerint amelyik gyermeknél a játéklehetőségek elmaradnak, korlátozottak, személyiségzavar kialakulásához vezet, sőt a szellemi teljesítéseiben is elmaradhat. A másik tény a játékterápia létezése és a hazai viszonyokban is egyre fokozódó jelentősége a gyermek-pszichoterápiába szervesen beépülve. A játékot világszerte felhasználgják a nehezen nevelhető, neurotikus, úgynevezett szociálisan inadaptív gyermekek kezelésében.

Kísérletek a mindennapos testnevelés bevezetésének pedagógiai hatásáról

1. A bolgár kísérlet eredményeit megelőzően 1950-ben, *Franciaországban*, Vanves városban végezték, ahol a testnevelés órák számát 1-ről 12-re emelték a *nevelési és sport célt szolgáló „mi-temps”* oktatás keretén belül.

Kérdés: Lehetséges-e a szellemi tantárgyak tanítási óráinak számát csökkenteni az intenzívebb testi nevelés javára anélkül, hogy összes órák számát lényegesen növelnék, s ne következzen be szellemi és kulturális színvonalcsökkenés.

Eredménye: a mi-temp oktatásban résztvevők jobb tanulmányi eredményt értek el, mint a hagyományos osztály tanulói. Az osztályuk „pszichológiai klímája” megváltozott pozitív irányba. Fizikai fejlődésük egyértelműen kedvezően alakult.

2. *A „mindennapos mozgásgyakorlattal” kapcsolatos iskolai kísérletes Svájcban*

Aargaui kísérlet: A tanterv által előírt heti 3 órát napi ½ órára osztották fel. Eredmény: a kísérleti osztályok tanulóinak tanulmányi eredménye javult, előnyösen változott figyelmük, javult a fegyelmezettség. A megismételt kísérlet az első eredményeit megerősítette (1962/63).

Berni kísérlet: Itt is felezték az órákat. Elosztásban: vagy 6x½órás napi, vagy heti 4x½ órás és 1 egész órás foglalkozást tartottak. Ez a kísérlet is sikeres volt.

3. *Bécsi kísérletek a mindennapos testnevelés órával*

A bécsi kísérletben a testnevelési órák számát emelték, de változatlanul hagyták az összes többi óraszámot. Így a tantervi célkitűzéseket is változatlanul fenntarthatták. A 4 kísérleti osztályban heti 5 testnevelési órát tartottak, 4 kontrollcsoporttal dolgoztak. A testnevelés órák mellett szülő-diák játékdélutánokat, játékos versenyeket rendeztek hétvégén.

Az alkalmazott módszerek:

- A tanulók testi fejlődését és *egészségi állapotát az iskolaorvos* év elején és év végén tartott vizsgálati alapján állították össze.
- A tanulók *tehetségére* vonatkozó adatokat a *Horn-féle tesztvizsgálattal* nyerték (tehetségindex).
- *Motoros próbák* (gyorsaság, magasugrás, labdaelkapás, ügyességi próbák).
- A tanulmányi teljesítmények vizsgálata a „frankfurti” tesztekkel (tan-tárgytesztek) történtek.
- Személyiségfejlődésre vonatkozó adatokat a bécsi személyiséglapok alapján, valamint megfigyeléssel nyerték.
- Szülők, tanárok véleményét kérdőíves módszerrel gyűjtötték össze.

Eredmények:

- Egészségi állapotukban nem következett be lényeges változás.
- A személyiségkép alakulására gyakorolt kedvező hatás félreérthetetlenül mutatkozott: javult az aktivitás, a munkakedv, *koncentráló készség, fe-gyelmezettség*, közösségi magatartás.
- Tanulmányi eredményeik állják a versenyt a kontroll osztályok tanulóinak eredményeivel, annak ellenére, hogy tehetségük alacsonyabb volt.
- A kísérleti osztályok *tanerői* az emelt óraszám miatt erősebb fizikai igénybevételnek voltak kitéve, azonban ezt bőségesen kárpótolta és ellensúlyozta a tanulók tanulási kedvének növekedése és a tanárok iránti fokozott ragaszkodásuk.
- A *szülők* követelték, hogy vezessék be az 5 órás testnevelést és a játékdél-utánokat a szülőkkel.

A bécsi kísérlet igazolta: a játék komplex fejlesztő-nevelő hatásával, a közös élményt teremtő értékével összeköti a család és az iskola színterén folyó személyiségfejlesztő pedagógiai tevékenységet. Felhívja a figyelmet arra, hogy a pedagógusközösségek együttes szervezésével ez a módszer alkalmazható, követhető. Pedagógiai hatékonysága mind az oktatásban, mind a nevelésben megmutatkozik.

Irodalom

- Miller, S. (1971): *Játékpszichológia*; Közgazdasági és Jogi Kiadó, Bp.
- Pásztori Attila, Rákos Etelka (1998): *Iskolai és nép játékok I.*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.
- Rákos Etelka (1989): *A mindennapos testnevelés pedagógiai hatása, eredményességének vizsgálata kiegészítő iskolákban*; EKF Tudományos Közleményei XIX/X. 1075., Eger, 117–129. oldal.
- Riegler Endre †(2004): *Sportjáték-elmélet I. kötet*, SE TSK, Bp.